

Даница ЈЕРОТИЈЕВИЋ ТИШМА¹

*Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет*

УТИЦАЈ ТРАНСФЕРА, ИНДИВИДУАЛНИХ СКЛОНОСТИ И ВРСТА ТЕСТОВА НА УСВАЈАЊЕ ЕНГЛЕСКИХ НАЗАЛА КОД СРПСКИХ УЧЕНИКА

У раду се испитује утицај три фактора на тачност изговора назалних гласова у енглеском језику код средњошколских српских ученика и то: негативни трансфер из матерњег језика, индивидуалне склоности у погледу имитирања и перцепције, као и врста постављеног задатка при испитивању изговора. Истраживање се састојало из два дела, како би се утврдила извесна хијерархија тешкоће изговора поменутих гласова, који иначе важе за непроблематичне за изговор код нематерњих говорника енглеског. За тестирање тачности изговора употребили смо два типа задатка: листу речи и спонтани говор, док смо фактор индивидуалне склоности испитивали посебно осмишљеном анкетом. Резултате акустичке анализе изговорених речи са циљним гласовима упоредили смо са релевантним параметрима изворних говорника, а утицај испитаних фактора мерили смо адекватним статистичким тестовима, попут утврђивања значајних разлика и процентуалног прорачуна тачног изговора.

Кључне речи: назали, усвајање, језички трансфер, фонетско окружење

Увод

Значајан број студија међујезичке фонологије показале су да матерњи језик има водећу улогу при усвајању правила гласовног система циљног језика, а његов утицај најизраженији је у почетним фазама учења (Flege 1987). Стога се процес усвајања фонологије страног језика састоји из одабира карактеристика из матерњег и циљног језика који се чувају у међујезичком систему. Контрастивна анализа од својих зачетака покушава да открије изворе грешака у међујезику, јер се њиховим откривањем оне лакше могу пренебрегнути, такода се из поређења матерњег и језика који се усваја могу предвидети потешкоће са којима ће се ученици сретати (Dalton 1994). Изговор представља први ниво приликом усвајања страног језика, а самим тим је и први на удару када је у питању дебата о критичном периоду за достизање изговора налик оном код матерњих говорника, а неки аутори чак тврде да је и једини језички ниво са којим би се могао повезати критични период, јер једини има физичку, неуромишићну потпору (Scovel 1998: 101-102).

Ако се за циљ учења страног језика постави могућност комуникације са припадницима неке друге говорне заједнице, па се у први план постави међусобно разумевање, онда се важност савладавања изговора не сме занемарити, те се верује да лош изговор може онемогућити разумевање чак и ако су граматица и вокабулар на завидном нивоу (Lord 2005). Као фактори који утичу на квалитет изговора, енглеског језика у нашем случају, најчешће су испитивани транс-

1 danicajerotijevic@gmail.com

фер, фонетско окружење, стил, тј. тип задатка при испитивању, године учења, искуство у нематерњим говорним срединама, квалитет и квантитет инструкције, мотивација и други афективни фактори (Major 2001; Shively 2008; Face 2006; Stevens 2001; Rose 2010). Имајући у виду комплексност акустичке анализе консонаната, разумљиво је да су студије међујезичких вокалских система нешто бројније. Узимајући претходно наведено у обзир, у нашем истраживању желимо да испитамо какав утицај има језички трансфер из српског на изговор назалних сугласника енглеског језика кроз акустичку анализу, са посебним освртом на два додатна фактора и њихов ефекат на реализацију поменутих циљних гласова, а то су индивидуалне склоности ка учењу изговора, које смо мерили посебно сачињеном анкетом, и различит ниво формалности тестова, прецизније, читање листе речи и препричавање познатог текста.

Теоријски оквир рада и досадашња истраживања

Истраживање је утемељено на два тренутно најутицајнијим теоријама усвајања фонологије страног језика, *Моделу учења језика* (Flege 1995) и *Моделу перцептивне асимилације* (Best 1994).

Према Флегијевој теорији говорникова способност опажања гласова је оно што одређује да ли ће исти имати потешкоћа у усвајању изговора, а еквивалентне или сличне гласове је теже усвојити због чињенице да их говорник опажа и класификује као еквивалентне гласове гласовима у матерњем језику и не ствара се нова фонолошка категорија (Flege 1995). Ипак нове, потпуно различите гласове је много лакше научити зато што њих говорник перципира као другачије гласове од гласова матерњег језика и долази до стварања нових фонолошких категорија. Говорници углавном већину уочених фонолошких категорија из циљног језика асимилију саматерњим језичким системом. Разумљиво, поставља се проблем шта посматрати као „нови”, а шта као „сличан” глас. Дакле, „нови” глас или фон, како га Флеги назива, јесте глас у циљном језику који нема свог парњака у матерњем фонолошком систему, и као такав се не може сматрати реализацијом категорије из матерњег. „Сличним” се назива онај фон или глас који је слично реализован у акустичком погледу и за који је идентификован парњак у матерњем језику.

Модел перцептивне асимилације (Best 1994) указује на чињеницу да разликовање гласова, пре свега самогласника, страног језика пре свега зависи од асимилације, као и од перцепције. Акусу категорије страног језика ближе матерњем језику оне ће свећомтешкоћом бити усвојене. Уколико говорник датог језика посматрајући гласове страног језика може да окарактерише те гласове као добре представнике одређене категорије матерњег језика, говорник неће бити у стању да направи разлику међу датим категоријама и самим тим неће успети да усвоји дате категорије страног језика.

Када се усвајање фонолошког система страног језика упоређује са процесом усвајања матерњег језика (Bley-Vroman 1989), често се говори о сличности нарочито у погледу хијерархије и свеопштег редоследа усвајања карактеристика фонема и самих фонема, међутим, неопходно је истаћи значајну разлику која се састоји у томе да готово ниједан ученик страног језика не може циљни језик усвојити онако како га усваја матерњи говорник, а потешкоће са којима се на том путу среће далеко су веће и често непремостиве. Разумљиво је да усвајање појединих фонетских и фонолошких аспеката страног језика није подједнаке тежине,

већ оно може зависити од уочене фонетске раздаљине међу сегментима, акустике и артикулације, као и сличности са сегментима из матерњег језика. При усвајању и учењу фонологије страног језика, говорници се ослањају на класификациону еквиваленцију, али и контрастивну анализу. Сматра се да ће одрасли говорници имати мање успеха у усвајању фонолошких сегмената сличних оним из матерњег језика, без обзира на другачију природу акустичких и артикулационих обележја (Krebs-Lazendic, Best 2007; Best et al. 1988), те да ће њихов изговор увек звучно подсећати на матерњи језик. Врста теста приликом испитивања продукције циљних гласова показала се као релевантан фактор који може утицати на свеукупни успех у тачности изговора, али су опречна мишљења у погледу тога да ли ће у формалнијем или неформалнијем стилу ученици имати правилнији изговор. У том смислу за тестирање продукције најчешће се користе листе речи, као и реченице и пасуси за читање на глас, али се неретко користе и интервјуи и препричавања како би се истражио изговор у неформалнијем, спонтаном разговору. Томсон је у свом раду са руским испитаницима дошао до закључка да ће испитаници имати израженији страни нагласак приликом читања формалније листе речи него у спонтаном говору због притиска и великог броја захтевних речи за изговор на једном месту (Thompson 1991), а сличних закључака било је и раније (Major 1987). Супротно томе, у неким другим студијама показано је да се у неформалнијем стилу мање обраћа пажња на изговор те су испитаници прецизнији приликом читања формалне листе речи или реченица (Tarone 1983; Diza-Campos 2004). Једна нешто скорија студија са кинеским испитаницима указала је да је изговор енглеских интерденталних фрикатива условљен фонетским контекстом али и формалношћу стила при испитивању (Rau et al. 2009). Када говоримо о индивидуалној склоности у учењу изговора, пре свега мислимо на способност имитирања и посматрања начина на који се неки глас изговара. Дати фактор од нарочитог је значаја за правилност изговора циљних гласова, посебно ако се има у виду да нема сваки ученик страног језика подједнако развијену способност посматрања и имитирања наставника или било које друге врсте инпута, што је и показано у неколико истраживања новијег датума (Haslam 2010; Liu and Fu 2011).

У српском научном контексту, испитивања која се тичу усвајања консонаната страног језика има јако мало, а конкретно оних који су везани за усвајање назалних сугласника, колико нам је познато, готово да нема уопште. Разлог за то може бити опште уверење да назвали нису проблематични за говорнике српског језика, јер српски фонолошки систем поседује и билабијално /m/ и алвеоларно /n/, чак и веларно /ŋ/, додуше не у облику фонеме, већ у алофонском облику у фонетским контекстима у којима поменути глас претходи задњонепчаним плузивима /k/ и /g/. Стога се с правом сматра да српски говорници енглеског као страног језика неће наилазити на потешкоће приликом савладавања изговора датих гласова, нити ће њихов изговор доприносити израженом страном нагласку. Чубровић (2008) је закључила да српски говорници имају потешкоћа са плузивима који су слични у два језика и да посебну пажњу треба обратити на комбинације /tr/ и /dr/ јер представљају проблем посебне врсте. У свом раду ауторка указује на значај испитивања африката, јер говорници српског језика често користе африкату као замену за енглеске посталвеоларне консонанте. Такође, од посебног значаја за наш рад јесте закључак да неки енглески консонанти могу да пронађу свог парњака у српском језику као што је то случај са назалима /m/ и /n/. То значи да ће српски назвали у потпуности моћи да замене енглеске наза-

ле, а да слушалац нема утисак јаког страног нагласка. Наш циљ је да преиспитамо природу назала у међујезичком систему са фонетске тачке гледиште, дакле, да истражимо да ли ће њихов изговор бити исти у свим контекстима и да ли зависи од одређених фактора, нпр. индивидуалних склоности и врсте тестова у нашем конкретном случају. Што се тиче фрикатива поменута ауторка истиче став да они нису толико проблематични осим фрикатива /θ/, који је веома тежак за изговор српском говорнику, због чињенице да њега нема у српском фонолошком инвентару, те је стога маркирани глас, а дате гласове је много теже усвојити или асимилovati (Eckman 1977). Јаковљевић (2011) је испитивала перцепцију енглеских безвучних пловива код говорника чији је матерњи језик српски, али на јако малом броју испитаника, и утврдила да се испитаници у значајној мери ослањају на акустичке карактеристике релевантне у српском, што говори о великом утицају трансфера. Значајан утицај језичког трансфера поменута ауторка је уочила и у продукцији пловива, акустички анализирајући почетак звучности (Јаковљевић, 2012), док је заједно са Мајом Марковић разматрала необична обележја сугласника /v/ у српском и енглеском језику (Marković, Јаковљевић, 2012). Коначно, једна од ретких је и прелиминарна студија на енглеским интерденталним фрикативима у којој су Димитријевић-Савић, Јеротијевић (2011) закључиле да постоји значајна варијабилност у продукцији енглеског безвучног интерденталног фрикатива/θ/, али не из вучног /ð/, да фонетско окружење има значајан утицај на реализацију циљних гласова, а да ниво вокабулара и стил не утичу на продукцију гласова, мада су се аутори оградиле о дати закључак услед малог броја испитаника и методолошких проблема.

Назални консонанти у српском и у енглеском језику

Уопштено, артикулација назала изводи се спуштањем меког непца како би се ваздушној струји ослободио пролаз кроз носну шупљину, а потпуна препрека се затим ствара у усном резонатору (Ashby 2011). Често се изговор назала употребљује са изговором праскавих сугласника, мада је у суштини слична само локализација препреке у усној дупљи, а различита је усмереност ваздушне струје. За разлику од пловива који показују јасне консонантске карактеристике, назални сугласници се одликују и вокалским и консонантским обележјима, а ту се пре свега мисли на изражену тоналност услед слободног проласка ваздуха кроз нос, и на постојање преграде у одређеном делу усне дупље. Као и фрикативи, назали су континуални гласови због слободног струјања ваздуха, али се од њих разликују одсуством карактеристичног шума, као и звучношћу, јер су сви назали артикулисани уз треперење гласних жица, док се фрикативи могу изговарати и уз одсуство вибрације гласница.

На спектралној слици назала могу се уочити форманти, услед вокалске природе поменутих гласова, тј. неометаног проласка ваздуха кроз носни резонатор, али они неће бити јасно изражени код свих назала (Gimson 1978). Најјаче изражене форманте имаће билабијално /m/ и у српском и у енглеском, а нешто слабије биће изражени код /n/, а најмање уочљиви код палаталног у српском и веларног /ŋ/ у енглеском (Petrović, Gudurić 2010; Gimson 1978). Поред форманата, при акустичкој анализи назала уочавају се карактеристичне транзиције суседних вокала, које умногоме доприносе идентификацији и разграничавању назалних консонаната. Имајући у виду претходно описане начине артикулације, разумљиво је да непосредно окружење снажно утиче на спектралну слику и усло-

вљава јасну или тешку идентификацију форманата носних сугласника. За назале је такође нарочито карактеристично опадање спектралне енергије и појава тзв. антиформаната, као и веома ниска вредност првог форманта.

Српски и енглески фонолошки систем садржи по три назала, с тим што се они разликују по месту артикулације. У српском језику разликујемо три назалне фонеме, билабијално /m/, алвеоларно /n/ ипалатално /ɲ/. /n/ је нарочито занимљиво јер се у зависности од фонетског контекста може реализовати као апико-алвеоларни, дентални и алвеоларни глас. Такође, од посебног значаја за усвајање енглеског језика код српских говорника јесте чињеница да /n/ има још једну алофонску варијанту испред задњонепчаних сугласника, у речима *банка* или *англиш* нпр., и у тим контекстима слично је енглеском веларном назалу /ŋ/ (Petrović, Gudurić 2010). Међутим, иако су на спектрограмској слици јасно видљиве разлике које сведоче о томе да су у питању два гласа, а не алофона, с обзиром да се никад не јављају у истом окружењу, а да су слични по начину творбе, у српском /n/ и /ŋ/ нису две фонеме. Енглески језик такође има три назална консонанта билабијално /m/, алвеоларно /n/ и веларно /ŋ/. Свакако ће у различитим фонетским окружењима реализације поменутих енглеских назала бити другачије, те ће тако /m/ бити лабио-дентално испред /f/ и /v/, а /n/ ће имати изражено денталну артикулацију испред /θ/ и /ð/, и посталвеоларни изговор испред /r/ (Jones 1979).

Методологија

Циљеви рада

Циљ нашег рада је испитивање природе српско-енглеског међујезичког система, прецизније акустичка анализа назалних консонаната код српских ученика који енглески уче као страни језик. Такође, желели смо да истражимо да ли трансфер из матерњег језика има значајну улогу при усвајању поменутих гласова, као како на усвајање утичу индивидуалне склоности испитаника и да ли тип задатка утиче на квалитет изговора и на који начин.

Истраживачка питања

Истраживање смо засновали на неколико истраживачких питања:

- Каква је природа енглеских назалних консонаната у међујезичком фонолошком систему са акустичке тачке гледишта?
- Од чега зависи да ли ће изговор датих гласова бити што приближнији изговору матерњих говорника?
- Да ли изговор назала утиче на појаву страног нагласка?
- Да ли се трансфер из матерњег језика може посматрати као битан фактор при изговору енглеских назала?
- Да ли врста тестова утиче на продукцију назалних сугласника?
- Да ли индивидуалне склоности у перцепцији и продукцији поменутих гласова утичу на њихову продукцију и на који начин?

Испитаници и шок истраживања

У истраживању је учествовало 15 испитаника, 11 девојчица и 4 дечака, ученика треће године јагодинске гимназије. Сви испитаници у тренутку истраживања учили су енглески пуних осам година.

Истраживање је спроведено током првог полугодишта 2010/2011. школске године.

Процедура и инструменти

Спроведено истраживање се састојало из два дела: тестирања изговора и анкетања испитаника. Испитаници су снимљени како изговарају циљне гласове са листе речи и кроз спонтани говор. Наиме, имали су задатак да препричају задату причу, а на тај начин смо желели да проверимо да ли ће изговор назола бити исти у различитим условима у погледу нивоа формалности испитивања. Листа речи садржала је енглеске назале, укупно 20 примера, у различитим фонетским окружењима. Што се спонтаног говора тиче, из препричаних прича анализирано је по осам примера назала за сваког испитаника. Други део истраживања садржао је анкету у којој су ученици одговарали на питања везана за индивидуалне склоности у погледу имитирања изговора циљних гласова и потешкоћа са којима се срећу при усвајању истих. Анкета се састојала из петнаест питања са Ликертовом скалом од пет могућих одговора, а сачињена је комбинацијом релевантних питања из претходно примењиваних анкета у другим студијама (Kolokdaragh 2010; Jahan 2011; Calvo Benzies 2013).

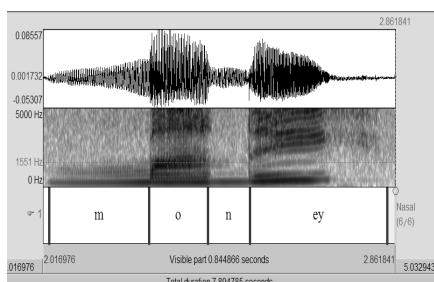
Анализа корпуса и статистичка обрада података

Акустичку анализу корпуса извели смо коришћењем, у фонетским студијама широко распрострањеног, специјализованог компјутерског програма за фонетску анализу под називом *Praat*.

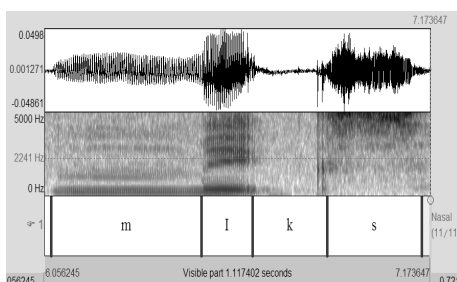
Од статистичких поступака за обраду података из прикупљеног корпуса користили смо процентуални прорачун ит-тест за утврђивање статистички значајних разлика.

Резултати и дискусија

5.1 Анализа спектрограма назала прилично је захтевна јер спектрална енергија долази из више различитих извора, тако да је тешко јасно одредити одакле прецизно долази, да ли из усне и носне дупље или се она преусмерава услед антирезонанције, односно због тога што носне мембране упијају и неутралишу извесну количину енергије. Форманте је често тешко, па и немогуће разграничити, а највидљивији су код билабијаног /m/, затим /n/, а најслабији код /ŋ/. Затамљења која означавају концентрације спектралне енергије шира су него код вокала, али су зато слабијег интензитета, тј. светлије су боје, како би се разликовали од њих. Код наших испитаника уочене су разлике у трајању билабијалног назала у зависности од позиције у речи. Најдужи изговор је у почетној позицији (Слика 1 и Слика 2), с тим што је у речи *mix* /miks/ изговор дупло дужи чак 0.44s, у односу на 0.247s у речи *money* /'mlni/. На слици 1 у средини речи налази се алвеоларни назал који код изворних говорника има продужену артикулацију, пример за тзв. дуги консонант, али се код наших испитаника није уочио нешто дужи изговор него у осталим примерима, што сведочи о недовољном познавању фонетских карактеристика страног језика.

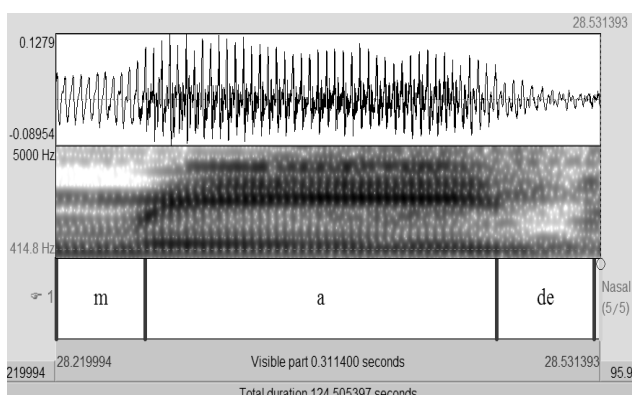

Слика 1

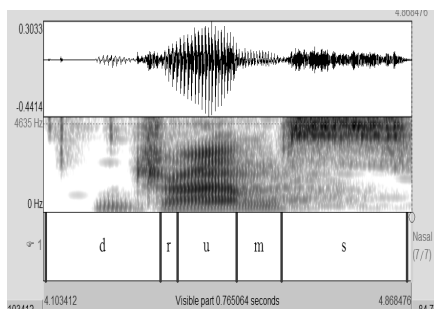
Слика 2

Када су у питању разлике у трајању билабијалног назала у различитим задацима, примећена је разлика у иницијалној позицији где је у спонтаном говору изговор знатно краћи 0.047s (Слика 3).

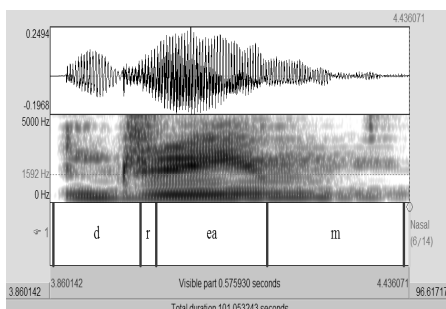

Слика3

Најкраћи изговор има медијално /m/ (Слика 4), 0.08s, где је и обезвучено испред финалног безвучног фрикатива, који је неправилно изговорен као безвучни и тако изазвао регресивно обезвучавање сонанта који би по правилу требало да утиче на звучни изговор финалног консонанта. Знатно је дужи изговор финалног /m/, 0.219s, (Слика 5), које је задржало звучност, а на слици се уочавају и карактеристични антиформанти у области од око 1100 Hz.

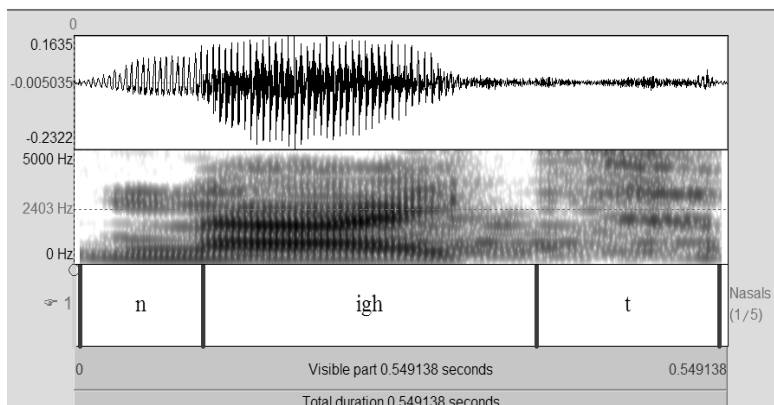

Слика 4

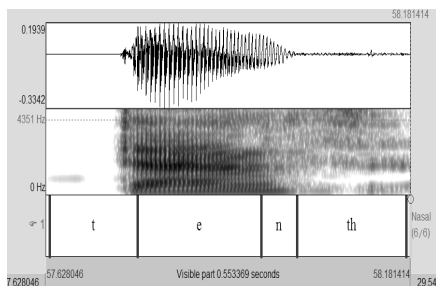
Слика 5

Алвеоларни назал има најизраженије форманте у иницијалној позицији у речи (Слика 6) где су присутна шира затамљења него код суседног вокала и приметна одсуства спектралне енергије у виду антиформаната нарочито у делу од око 1650 Hz.

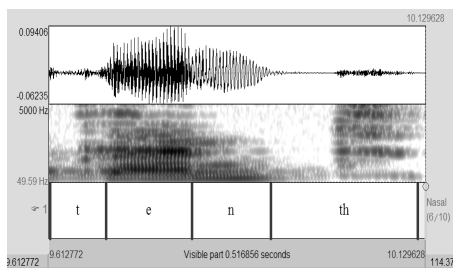

Слика 6

Индивидуалне разлике у артикулацији назала могу се видети на спектрограмима Слика 7а и 7б, где у првом случају нема изражених форманата, док су удругом они видљиви заједно са антиформантима и транзицијама претходног вокала.

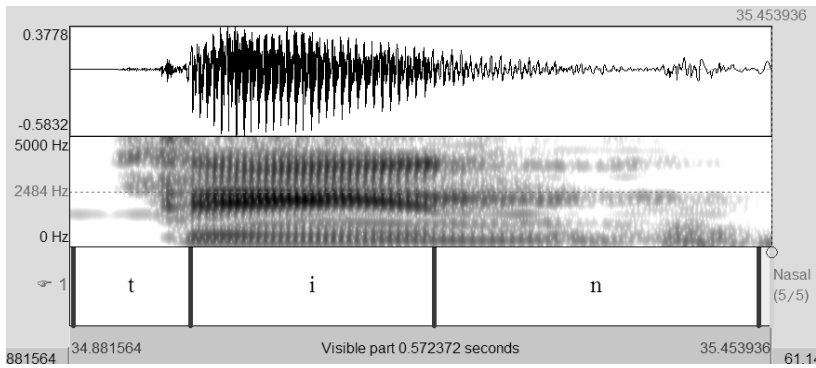
Слика 7а

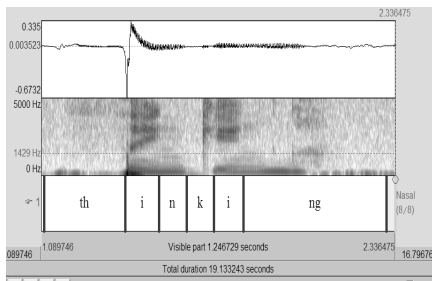
Слика 7б

Када је у питању трајање изговора алвеоларног назала, приметне су разлике у зависности од дистрибуције. Наиме, најдужи изговор има финално /n/ (Слика 8) од око 0.263s и иницијално /n/ (Слика 6) око 0.153 s. У средишњој позицији у речи изговор је најкраћи (Слика 7а и 7б), с тим што су уочене разлике у трајању у задатку где су се читале речи са листе (0.1s) и нешто краћи изговор у спонтаном говору (0.05s).

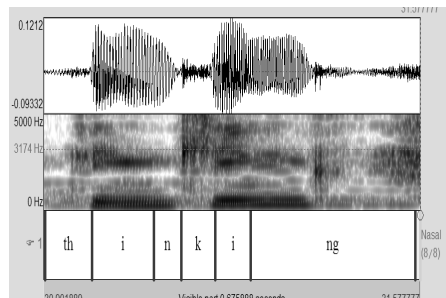

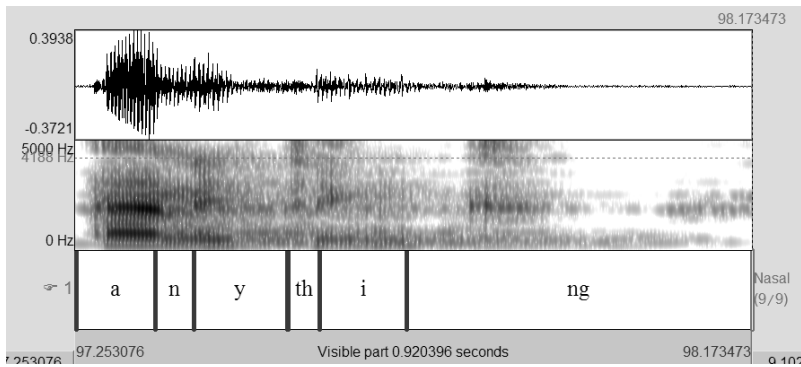
Слика 8

Слика 9а

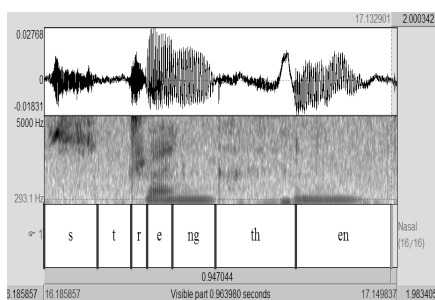
Слика 9б

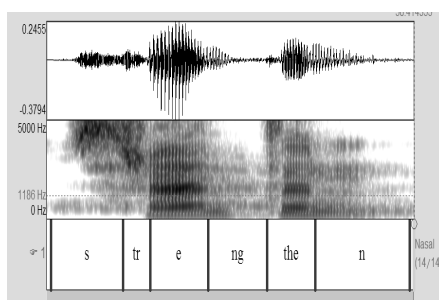
Слика 10

Ако се упореде спектрограми правилно (Слика 9а) и неправилно (Слика 9б) изговореног веларног назала у речи *thinking* / ^hθɪŋkɪŋ /, јасно се уочава потпуно одсуство форманата и антиформаната у случају правилно изговореног гласа, што се често наводи као случај у литератури. У датој речи веларни глас би требало да буде изговорен у медијалној и финалној позицији у речи. Још важније, јасно је видљива транзиција претходног вокала карактеристична за препознавање веларног назала, тј. искривљеност нагоре код другог форманта вокала који

претходи. У случају када циљни глас није правилно изговорен на спектрограму нема уочљивих кривина на формантима у вишим деловима спектра, већ су они у равни што је карактеристична транзиција за алвеоларни носни сугласник, што потврђује да је уместо веларног изговорена комбинација алвеоларног назала и веларног пловива. На слици 10 се иза алвеоларно изговореног назала јасно уочава почетак праскавог сугласника, који је обезвучен на крају речи. Слична ситуација може се потврдити у речи *strengthen* /'streŋθəp/ на сликама 12а, где је правилно изговорен циљни глас, и 12б, где је изговорен као комбинација алвеоларног назала и веларног пловива. Дакле, испитаници супституишу веларни назал у циљном језику, комбинацијом алвеоларног назала и пловива, иако је у самом матерњем језику постојећа алофонска артикулација веларне варијанте назала. Могући разлог за то може бити трансфер, али не фонетски, него трансфер графемске природе. Наиме, с обзиром да је у српском правопису фонетски и изговара се оно што је написано, поучени тиме, српски говорници, видевиши у писању *n+g*, а недовољно упознати са фонологијом страног језика који уче, изговарају управо ту комбинацију гласова уместо једног, веларног назала.

Слика 11а

Слика 11б

5.2 Како бисмо проверили утицај врсте тестова при испитивању на тачност изговора циљних гласова, тј. како формалност теста утиче на артикулацију назала, најпре смо за билабијални и алвеоларни назал упоредили формантске вредности, а затим смо за веларни назал упоредили проценте тачно изговорених гласова користећи *Студенцов њ-шест* као релевантан статистички поступак. Резултати статистичке провере показали су да на изговор билабијалног назала не утиче значајно врста теста (вредности $P=0.2205$, $P=0.7755$, $P=0.2418$ за прва три форманта нису статистички значајне), тј. нема разлике у артикулацији приликом читања листе речи и препричавања приче (Табела 1). На изговор поменутог гласа ће пре свега утицати фонетско окружење и индивидуалне карактеристике говорног апарата испитаника. Просечне вредности форманата су у границама очекиваног за /m/, нижи први формант који указује на лабијалност, други формант у просеку око 1200 Hz, нешто виши од очекиване вредности и трећи на око 2500 Hz, што је такође у оквиру очекиване вредности предложене у неким ранијим студијама (Gimson 1978).

Занимљиво је да се код алвеоларног назала испоставило да разлика у формантским вредностима може зависити од врсте употребљеног теста при испитивању (Табела 2) јер су разлике у вредностима другог и трећег форманта статистички значајне, односно, нису производ случајности (вредности разлике другог и трећег форманта $P=0.0019$ и $P=0.0186$). У случају спонтаног говора вред-

ности другог форманта су нешто више (око 2850Hz) него у случају листе речи (око 2770Hz), што указује потенцијално на то да при мање формалном тесту испитаници скраћују простор у усној дупљи за изговор алвеоларног /n/, у односу на формалнији вид испитивања када су концентрисанији на артикулацију. Треба нагласити да су у анализи коришћене формантске вредности поменута два назала у иницијалној, медијалној и финалној позицији у речи. Познато је да на формантске вредности назала умногоме утиче фонетско окружење и физиолошке карактеристике говорног апарата испитаника, али с обзиром да су у питању били исти испитаници и да су за анализу бирани примери назала у сличном фонетском контексту, не би требало олако занемарити врсту задатка као фактор који утиче на артикулационе карактеристике назала. Свакако да идентификовање формантских структура назала није довољно за комплетнији опис акустичких карактеристика датих гласова, али може да укаже на специфичности њиховог изговора у међујезичком систему, те је неопходно опширније истраживање са већим бројем испитаника како би се валидније потврдиле претходно наведене претпоставке.

Табела 1. Статистички значај формантских вредности билабијалног назала

Статистички значај (Резултат т-теста за /m/)	F1		F2		F3	
	Листа речи	Спонтани говор	Листа речи	Спонтани говор	Листа речи	Спонтани говор
<i>Средња вредности</i>	341.67	324.15	1265.13	1256.48	2489.95	2552.83
<i>Стандардна девијација</i>	98.24	95.76	243.07	202.45	166.83	231.50
<i>Стандардна грешка средње вредности</i>	9.59	9.35	23.72	19.76	16.28	22.59
<i>Стандардна грешка разлике</i>	14.210		30.279		31.537	
<i>Вредности P</i>	P=0.2205	t = 1.2325 df = 104	P=0.7755	t = 0.2859 df = 104	P=0.2418	t = 1.1771 df = 104

Табела 2. Статистички значај формантских вредности алвеоларног назала

Статистички значај (Резултат т-теста за /n/)	F1		F2		F3	
	Листа речи	Спонтани говор	Листа речи	Спонтани говор	Листа речи	Спонтани говор
<i>Средња вредности</i>	276.61	291.06	1616.83	1709.68	2771.52	2840.35
<i>Стандардна девијација</i>	84.13	94.10	186.64	239.88	209.59	209.40
<i>Стандардна грешка средње вредности</i>	7.68	8.55	17.04	21.90	19.13	19.12
<i>Стандардна грешка разлике</i>	11.419				29.254	
<i>Вредност P</i>	P=0.2159	t = 1.2442 df = 119	P=0.0019	t = 3.1739 df = 119	=0.0186	t = 2.3864 df = 119

Што се веларног назала тиче, иако је приметно мањи број тачних одговора у задатку препричавања приче (Табела 3), према конвенционалним критеријумима сматра се да дата разлика у вредностима није статистички значајна

($P=0.2552$), што значи да на неправилност изговора веларног назала не утиче тип тестова при испитивању. Код веларног назала нисмо применили исти поступак као код претходна два носна сугласника за израчунавање статистички значајне разлике, прецизније, нисмо мерили разликуе формантским вредностима, пре свега јер су много теже уочљиви на спектограму, а и могуће је утврдити да поменути глас није правилно изговорен већ да је замењен алвеоларним назалом. С обзиром на прилично низак проценат тачних одговора и у једном и у другом случају, могуће је да би већи број испитаника допринео другачијим резултатима као и другачији примери циљних гласова у погледу дистрибуције назала.

Табела 3. Тачност изговора веларног назала

Позиција у речи	Тачност изговора (%)	
	Листа речи	Спонтани говор
V+η+C	23.33% (7/30)	4.44% (2/45)
V+η	24% (18/75)	6.67% (5/75)
Статистички значај (Резултат т-теста за /η/)		
Средња вредност	12.50	3.50
Стандардна девијација	7.78	2.12
Стандардна грешка средње вредности	5.50	1.50
Стандардна грешка разлике	5.701	
Вредност P	$P=0.2552$	$t = 1.5787$ $df = 2$

5.3 Индивидуалне склоности испитаника мерили смо посебно осмишљеном анкетом по узору на једно претходно истраживање (Liu 2011). Иако већина испитаника (око 93%) сматра да је изговор важан део учења страног језика, знатно мањи постотак њих заиста обраћа пажњу на изговор док говори енглески језик (66.67%). Такође, знатно мањи проценат испитаника вежба изговор енглеских гласова, а притом ретко или никада не користе речник изговора. Нешто мање од половине испитаних ученика користи способност посматрања наставника како би научио изговор циљних гласова, док нешто виши проценат посматра изговор изворних говорника. Близу 90% сматра да је имитација изворних говорника користан начин да се увежба изговор гласова енглеског језика. Сличан постотак испитаника сматра да је слушање музике позитиван начин за вежбање изговора, док око 30% мање верује да је читање на глас корисна стратегија за вежбање. Други део анкете био је конкретно везан за енглеске назалне сугласнике, тако да већини испитаника није тешко да препознају да ли је наставник или изворни говорник изговорио неки назални сугласник. Шта више, већина од око 70% сматра да изговор енглеских назала није захтеван. Самим тим чини се логичним што већина испитаних српских ученика не вежба изговор назала ни у школи ни код куће, нити кроз читање наглас. Нешто је виши проценат оних који вежбају изговор назала кроз слушање музике, али је дати проценат и даље нижи од процента оних који не вежбају изговор поменутих гласова на тај начин, што се одражава на често нетачну реализацију циљних гласова.

Ред. број	Питање	Одговори				
		Увек	Често	Ретко	Никада	Не знам
1.	Сматрам да је изговор важан део учења енглеског језика.	10 66.67%	4 26.67%		1 6.67%	
2.	Обраћам пажњу на свој изговор када разговарам на енглеском језику.	7 46.67%	3 20%	4 26.67%	1 6.67%	
3.	Вежбам да изговарам гласове енглеског језика.	3 20%	5 33.33%	5 33.33%	2 13.33%	
4.	Користим речник изговора да бих сазнао како се изговара нека реч на енглеском.			8 53.33%	5 33.33%	2 13.33%
5.	Посматрам наставника како изговара гласове енглеског језика.	3 20%	4 26.67%	6 40%	1 6.67%	1 6.67%
6.	Посматрам изворне говорнике како изговарају гласове енглеског језика.	3 20%	6 40%	5 33.33%	1 6.67%	
7.	Имитација изворних говорника је добар начин да се научи изговор гласова енглеског језика.	7 46.67%	5 33.33%	2 13.33%		1 6.67%
8.	Слушање песама на енглеском језику помаже да се савлада изговор.	8 53.33%	4 26.67%	2 13.33%		1 6.67%
9.	Читање наглас помаже да се савлада изговор гласова енглеског језика.	6 40%	3 20%	4 26.67%		2 13.33%
10.	Тешко ми је да препознам да ли је наставник или изворни говорник изговорио назални сугласник.			5 33.33%	7 46.67%	3 20%
11.	Изговор енглеских назала је захтеван.	1 6.67%	1 6.67%	5 33.33%	6 40%	2 13.33%
12.	Вежбам изговор енглеских назала у школи.		1 6.67%	7 46.67%	6 40%	1 6.67%
13.	Вежбам изговор енглеских назала код куће.		1 6.67%	8 53.33%	6 40%	
14.	Вежбам изговор енглеских назала кроз читање наглас.		2 13.33%	8 53.33%	5 33.33%	
15.	Вежбам изговор енглеских назала кроз слушање музике.		5 33.33%	6 40%	4 26.67%	

Закључак

У раду смо покушали да одговоримо на постављена истраживачка питања везана за природу назала у српско-енглеском међујезичком систему, као и на питања везана за доминантне факторе који имају водећу улогу у продукцији поменутих гласова. У првом делу рада смо анализирали акустичке карактеристике назалних консонаната где смо уочили да трансфер из матерњег језика има одређену улогу али да не доприноси страном нагласку код билабијалног и алвеоларног назала. Код веларног назала је ситуација нешто другачија. Наиме, иако ученици енглеског као страног имају у фонетском инвентару матерњег језика веларни назал када се /n/ нађе испред задњонепчаних консонаната, те им је самим тим познат изговор енглеског веларног назала, они дато знање не примењују на циљни језик већ се везују за правописне одлике и изговарају погрешно дати сугласник на начин који смо описали подробније у раду. То само потврђује закључке теорија које су у основи и овог истраживања у којима се тврди да је сличне

гласове теже усвојити (Best 1994; Flege 1995). Фонетско окружење игра неизоставну улогу у акустичким карактеристикама назала, што смо још једном видели.

Тип тестова при испитивању може бити релевантан фактор који утиче на обележја назала, што смо видели у примеру алвеоларног /n/, али је неопходан већи број испитаника како би се са сигурношћу могле потврдити претпоставке нашег истраживања.

Коначно, из трећег дела истраживања који се састојао из анкете, могли смо видети да српски ученици недовољно пажње посвећују вежбању изговора назалних сугласника, делимично зато што их не сматрају захтевним за изговор, чиме се може објаснити неправилан изговор датих гласова у појединим окружењима.

У даљим истраживањима већа пажња би се могла посветити гласовима у окружењу и њиховом утицају не само на продукцију, већ и на перцепцију назалних сугласника у српско-енглеском међујезичком систему.

Литература

Бест 1994: Best, C. The emergence of native-language phonological influence in infants: A perceptual assimilation model. In H. Nusbaum, J. Goodman and C. Howard (eds.), *The Transition from Speech Sounds to Spoken Words: The Development of Speech Perception*, pp. 167-224. Cambridge, MA: MIT Press.

Бест et al. 1988: Best, C. T., McRoberts, G. W., & Sithole, N. T. Examination of language-specific influences in infants' discrimination of prosodic categories. *Proceedings of the 12th International Congress of Phonetic Sciences*.

Блеј-Вроумен 1989: Bley-Vroman, R. The logical problem of second language acquisition. In S. Gass and J. Schachter (eds.), *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*, pp. 41-72. Cambridge: Cambridge University Press.

Бурсма, Вининк 2014: Boersma, Paul, Weenink, David (2014) Praat: Doing Phonetics by Computer. Version 5.4.02. Доступно на http://www.fon.hum.uva.nl/praat/download_win.html.

Гимсон 1978: Gimson, A. C. *An Introduction to the Pronunciation of English*. Bristol: J.W. Arrowsmith Ltd..

Далтон 1994: Dalton, C. *Pronunciation*. Oxford: Oxford University Press.

Диаз-Кампос 2004: Díaz-Campos, Manuel. Context of learning in the acquisition of Spanish second language phonology. *Studies in Second Language Acquisition* 26.249-74.

Димитријевић-Савић, Јеротијевић 2011: Dimitrijević-Savić, Jovana, Jerotijević, Danica. Factors Influencing Serbian EFL Learners' Production Accuracy of English Interdental Fricatives. The First International Conference on English Studies *English Language and Anglophone Literature Today (ELALT Proceedings)* held on 19 March 2011, department za anglistiku, Filozofski fakultet. Novi Sad. 2011. 63-70.

Екман 1977: Eckman, F. Markedness and the Contrastive Analysis Hypothesis. *Language Learning* 27: 315-330.

Ешби 2011: Ashby, P. *Understanding Phonetics*. UK: Hodder Education.

Јаковљевић 2011: Jakovljević, B. Auditory Perception of Serbian and English Voiceless Stops by Serbian Speakers and Interference. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu I*, 47-55.

Јаковљевић 2012: Jakovljević, B. VOT Transfer in the Production of English Stops by Serbian Native Speakers. U: T. Paunović i B. Čubrović (ur.) *Exploring English Phonetics*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 31-46.

- Калво Бензис 2013: Calvo Benzies, Yolanda Joy. "Spanish EFL University Students' Views on the Teaching of Pronunciation: A Survey-Based Study". In Ciarlo, C and Giannoni, D.S (eds.). *Language Studies Working Papers*, vol. 5: 41-49. Reading: University of Reading. ISSN: 2040-3461.
- Кологдарх 2010: Kolokdaragh, V. R. ESL/EFL Learners' Perception of their Pronunciation Needs and Strategies. *The Forty First Annual State CATESOL Conference*, Santa Clara.
- Кребс-Лазендић, Бест 2007: Krebs-Lazendic, L., Best, C.T. "Early and Late Bilinguals' Vowel Perception and Production: English Vowel Contrasts that Give Serbian-English Bilinguals a H(E)AD-ache". In Rauber, A.S., Watkins, M.A. & B.O. Baptista (eds): *New Sounds 2007: Proceedings of the Fifth International Symposium on the Acquisition of Second Language Speech*, 282-292.
- Лиу 2011: Liu, Q. Factors influencing pronunciation accuracy: L1 negative transfer, task variables and individual aptitude. *English Language Teaching: Canadian Center of Science and Education*, 4(4), 115-120.
- Лорд 2005: Lord, G. (How) Can We Teach Foreign Language Pronunciation? On the Effects of a Spanish Phonetics Course. *Hispania*, 88(3), 557-567.
- Марковић, Јаковљевић 2012; Marković, M., Jakovljević, B.. Some Controversies about /v/ in Serbian, Transfer in English and Other Related Issues. U: T. Paunović i B. Čubrović (ur.) *Exploring English Phonetics*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 13-30.
- Мејџор 1987: Major, Roy. Foreign accent: recent research and theory. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 3.185-202.
- Мејџор 2001: Major, R. C. *Foreign Accent: The Ontogeny and Phylogeny of Second Language Phonology*. Lawrence Erlbaum.
- Петровић, Гудурић 2010: Petrović, Dragoljub, Gudurić, Snežana. *Fonologija srpskoga jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Ро ет ал. 2009: Rau, V., Chang H., Tarone E. Think or Sink: Chinese Learners' Acquisition of the English Voiceless Interdental Fricative. *Language Learning* 59:3, 581-621.
- Роуз 2010: Rose, M. Intervocalic Tap and Trill Production in the Acquisition of Spanish as a Second Language. *Studies In Hispanic & Lusophone Linguistics*, 3(2), 379-419.
- Скавл 1988: Scovel, T. A time to speak. A psycholinguistic inquiry into the critical period for human speech. Rowley, MA: Newbury House.
- Стивенс 2001: Stevens, K. N. "The properties of the vocal-tract walls help to shape several phonetic distinctions in language", in *Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague*, Vol. XXXI, pp. 285-297.
- Фејс 2006: Face, T. L. Intervocalic Rhotic Pronunciation by Adult Learners of Spanish as a Second Language. *Selected proceedings of the 7th Conference on the Acquisition of Spanish and Portuguese as First and Second Languages* (pp. 47-58).
- Флеги 1987: Flege, J. A Critical Period for Learning to Pronounce Foreign Language. *Applied Linguistics*, 8:162-177.
- Флеги 1995: Flege, J. Second language speech learning: Theory, Findings, and problems. In W. Strange (ed.), *Speech Perception and Linguistic Experience: Issues in Crosslanguage Research*, pp. 233-73. Baltimore: York Press.
- Чубровић 2008: Čubrović, Biljana. Reconstructing English postalveolar sequences: The case of Serbian EFL learners. In *New Sounds 2007: Proceedings of the Fifth International Symposium on the Acquisition of Second Language Speech*, ed. by Andréia Schurt Rauber, Michael Alan Watkins & Barbara O. Baptista. Florianópolis, Brazil: Graduate Program in English, Federal University of Santa Catarina, 2008, str. 149-152.
- Џахан 2011: Jahan, N. Teaching and learning pronunciation in ESL/EFL classes of Bangladesh. *Journal of Education and practice*, 2(3), 36-46.
- Џоунз 1979: Jones, D. *An outline of English phonetics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Шајвли 2008: Shively, R. L. L2 Acquisition of [β], [ð], and [ɣ] in Spanish: Impact of Experience, Linguistic Environment and Learner Variables. *Southwest Journal of Linguistics*, 27(2), 79–114.
- Tarone, Elaine. 1983. On the variability of interlanguage systems. *Applied Linguistics* 4.142–63.
- Thompson, I. (1991). Foreign Accents Revisited: the English Pronunciation of Russian Immigrants. *Language Learning*, 41(2), 177–204.

THE EFFECT OF TRANSFER, INDIVIDUAL APTITUDE AND TEST TYPES ON THE ACQUISITION OF ENGLISH NASALS BY SERBIAN EFL LEARNERS

Summary

The paper makes an attempt at investigating the effect of three different factors on the acquisition of English nasal consonants by Serbian EFL learners. The factors include negative L1 transfer, individual aptitude in terms of imitation and pronunciation monitoring, as well as the pronunciation testing task type. The research consisted of two parts: pronunciation recording and the questionnaire for the participants. Nasal consonants are not typically considered as problematic in the process of SLA and we sought to explore the fact more thoroughly. Target sound production was tested through word list reading containing 20 target tokens in different contexts, and spontaneous speech, where the participants had to retell a well-known children's story in English. Individual aptitude was measured via a specially designed questionnaire. The results of the acoustic analysis of the participants' production were discussed and compared to the native speakers' pronunciations.

Key words: nasals, SLA, interlanguage phonology, individual aptitude, transfer

Danica Jerotijević Tišma

ОКРУГЛИ СТО

Српска језичка дијаспора: одржавање језика и идентитета говорника у мигрантским условима

